

Bevezetés a melittológiába

A 2019-ben megjelent *Bolyai* után Láng Zsolttól ismét élvezetes, fordulatos, jól megírt regényt olvashatunk, amelynek lapjain a szerző fesztelen magabiztossággal mozog különböző idők, helyek és cselekményszálak között. Akárcsak Láng előző regényében, itt is eljutunk Svájcba, bár most inkább csak futólag, mert a fő helyszín egy erdélyi falu, valamint Franciaország és Magyarország, illetve a szereplők Olaszországba, sőt Bolíviába is elkeverednek. Akiknek tetszett a *Bolyai*, ebben a könyvben sem fognak csalódní, és a könyv olvastán egyre erősödött bennem az érzés, hogy Kun Árpád regényeinek kedvelői is különösképpen élvezhetik, mert amellet, hogy a kortárs magyar irodalomban ritka természetességgel kezelik a külföldön játszódó cselekményeket, mindkét író műveire jellemző az aprólékosan kidolgozott, de előtérbe mégsem állított realiztikus eszközkészlet, illetve valami mágikus többlet, vagyis az olyan titokzatos, rejtélyes mozzanatok, amelyek a szinte dokumentarista vagy ismeretterjesztő pontosság képzetével együtt a kortárs próza színpéjében egészen sajátos tónussá elegyednek.

Bizonyára csak az én képzeletben köti össze, és ott is csak elég lazán, *Az emberek meséjét* és a *Boldog Északot* a néhai Szeremley Huba személye, aki mozgalmas élete végén négy évvel ezelőtt hunyt el, miután – hazatérte és badacso-

nyi borászatának megalapítsa előtt – Közép-Afrikában végzett meglehetősen széles spektrumú üzleti tevékenységet. Ott lett egy olyan törzs tiszteletbeli tagja, amely Kun Árpád kitalált bnokimóira emlékeztet. Szeremley a nomádokat sajátos ötlettől vezérelve méhkaptárokkal szerelte fel: hogy ha a jószágaikkal már úgysis legelőről legelőre vándorolnak, vigyenek magukkal méheket is. A jószándékú kísérlet azonban nem sikerült, mert amikor a méhek rájöttek, hogy az örök nyárban mindig van nektár, Szeremley elmondása szerint egyszerűen felhagytak a raktározással.

Hogy jön ez ide? Nem túlzás azt mondani, hogy Láng Zsolt könyvének a méhek az emberekkel egyenrangú szereplői. Erre utal már a borító is, amelyen nemcsak a lépesmézből ismerős hatszögek láthatók, hanem maguk a méhek is. Szerepel még a könyvön a Matterhorn képe, valamint két további ábrázolás: az egyik talán egy hegyi autótú szerpentinje, a másik pedig valami, amit csak hosszas tanulmányozás után sikerült felismernem. Napokig valamiféle gyertyatartónak néztem – hitetlenkedve, mert a könyvben nincs ilyen motívum –, míg a borító neten található képeit nagyítgatva rá nem jöttem, hogy az csak egy motorbiciklis lehet, felülnézetben. Ez már nagyon is érthető, mert egy motorrögtön a regény első mondatában feltűnik, és később is a regény főszerplője marad.

A könyvnek már a címe is utal a méhekre: 1714-ben *A méhek meseje* címmel jelent meg Bernard Mandeville holland származású angol gondolkodó verses műve, amely a regény egyik gyakran hivatkozott alapszövege. A könyvből, mármint Láng Zsoltéból, nagyon sok érdekes dolgot lehet megtudni a méhekről: aki szeret regényolvasás közben irodalmon kívüli tudásra is szert tenni, lubickolhat az ismeretekben. Bár azért érdemes óvatosnak lenni: legalábbis nem úgy tűnik, mintha a louisianai Pontchartrain-tóban tényleg élnének úgynevezett méhdelfinek („beeporpoise”-ok), az pedig különösen valószínűtlen, hogy a vízből kiugorva, mintegy röpködve párzanának.

A könyv antik hivatkozásai között is vannak kitaláltak, például az, hogy a levélíró ifjabb Plinius szerint az egyik mézfajta íze olyan, mint az istenek ondójáé. Az egyik főszereplő e sorok írójához hasonlóan klasszikus-filológus végzettségű, kicsit furcsa tehát, hogy a gyakori latin idézetek között miért marad említetlen Vergilius *Georgicájának* méhekkal foglalkozó, híres negyedik könyve vagy az idősebb Plinius enciklopédiájából a méhekről szóló rész. Tavasz Zsombor, aki franciaországi bevándorló édesapjához fűződő rossz viszonya miatt később Étienne Chaixre (ejtsd: seksz) változtatja a nevét, Magyarországon tanult: örömmel nyugtáztam a *Szirénzene* szerzőjének eleven vonásokkal felvázolt, némiképp ki is színezett portréját. Igaz, a regényben névtelenül maradt nagy klasszika-archeológus, Szilágyi János György könyvének szerepeltetése kissé anakronisztikus, mert a *Szirénzene*

2005-ben jelent meg, vagyis nem az 1981-es születésű főhős egyetemi felvételi előtt, hanem akkor, amikor Zsombor már ott is hagyta a bölcsészkart. Ezek az olykor nyilvánvalóan szándékos pontatlanságok nem zavaróak, de érzésem szerint különösebb esztétikai hatást kiváltó írói eszközzé sem állak össze.

A könyv cselekményét egy gyilkosság indítja el, amely a valóságban is megtörtént: 2012 őszén egy francia kirándulóhelyen máig feltáratlan körülmények között megöltek egy arab származású brit családot. A jelentések egyik visszatérő eleme egy bizonyos motor: ezt találja meg rögtön a regény első oldalán egy képzeletbeli erdélyi faluban André Tavasz, a kriminalisztika és a kommunikáció határterületén dolgozó, ekkor már nyugalmazott egyetemi szakember. Tavasz ötvenhatos franciaországi emigránsok még Magyarországon született gyermeke. (Az nem világos, pedig érdekes lenne tudni, hogy ilyen háttérrel hogyan lakhat Párizs drága Marais negyede hiperdrága terének, a Place des Vosges-nak az egyik házában.) Erdélybe egy volt tanítványa küldi szaglászni a hetven körüli tudóst, mert a gyilkosság helyszínéről Románia felé indítottak telefonhívásokat – egyébként épp ez a körülmény keltette fel Láng Zsolt figyelmét a történetek iránt. Tavasz egy Medárdnak nevezett faluban köt ki, ahova be is költözik, mégpedig a kalandos családi hátterű Andrea Pinteá nevű rendőrnővel, akit csak valamivel korábban ismer meg. Csupán elsőre abszurd, hogy André legfőbb elfoglaltságának az tűnik, hogy rendszeresen beül a kis helyi posta kézi

kapcsolású telefonközpontjába, a központosokat helyettesítve dugdosni a kapcsolóhuzalokat, ahogy az olvasó azzal is könnyen megbékél, hogy a rendőr nő milyen egyszerűen hátat fordít a hivatásának. Később, a sok tömör, mégis kidolgozott novellisztikus epizód egyikéből aztán fény derül addigi pályafutásának főbb részleteire is, amelyek megmagyarázzák a döntését.

A cselekmény másik szálán Tavasz fiának, Zsombornak az életét követhetjük nyomon, aki anya nélkül nő fel. Tavasz felesége ugyanis a gyerek hároméves korában elhagyja őket, bár az apa azt mondja a fiának, hogy az édesanyja repülőszerencsétlenségben halt meg. Ez a haláleset tehát csak ráfogás, de a könyvben bőségesen van valódi is, öngyilkosság, gyilkosság, temetések, sőt tömören, de naturalisztikusan leírt kibevezés is, amelyek sorát azonban egy születés és egy különös feltámadás tarkítja. André nem tűnik túl jó apának: fiával, aki gimnazista korától Magyarországon tanul, nincs szoros kapcsolata. Zsombor később édesanyja családnevét és új keresztnévet felvéve éli az életét, előbb mint egy gyógyszergyár sokat utazó és sok nyelvet beszélő alkalmazottja, később mint egy nagy konzern mézbeszerző, sőt, méznyomozó, mézfelhajtó ügynöke. Ebbéli minőségében számos érdekes emberrel ismerkedik meg, és veszélyes, sőt életveszélyes helyzetekbe is belekeveredik: éppen ez az, amiért aztán motorjával átszeli fél Európát. (A könyv érdeme, hogy a többször is kimondottan gyorsrafordított ábrázolt Zsombor/Étienne nem lesz baleset áldozata, amitől egy idő után már joggal kezd el tartani az olvasó.)

A regény egy pontján Bolíviába is eljut: ez talán a könyv legkevésbé motivált, eléggé előkészítetlen, zárványszerű része. Mindjárt az indulás felvázolása is hevenyészett, amint a férfi kinti elhelyezkedése is, ápolóként egy idősök otthonában. A magam részéről Láng áradó fantáziája és szinte szó szerint háttartalan érdeklődése mellett csak a késleltetés szándékának tudom tulajdonítani az epizódot, illetve talán annak az igénynek, hogy Zsombor/Étienne minél távolabbról térhessen vissza a cselekmény fő helyszínére. (A figurát, mint később kiderül, nevezhetjük akár Bernardnak is, bár nem hinném, hogy ez a háromféle név nagyon bonyolult identitásproblémákra akarna utalni, a legutóbbi semmiképp.)

Eleinte kissé külsődlegesnek hathat a regény mozaikszerű időkezelése, amelynek során a különböző múltbeli dolgokba való beavatás közben vagy a részletes helyszínrajz után, oldalak tucatjai olvastán is csak a fő cselekmény másnapján vagyunk, de idővel ez is szerkezet teljesen indokoltá válik, és elnyeri értelmét.

A regény a végén olvasható *Szerzői szemle* címet viselő utószót leszámítva négy nagyobb fejezetre oszlik, amelyeknek nincs ugyan címük, de egy-egy idézet áll az élükön André Tavasz fiktív kriminálkommunikációs munkásságából. Ezek a fejezetek mindig a legjobbkor kezdődnek el: mind-egyik nagy levegővel indít el új cselekményszálát, vezet el új helyszínre, vagy hidal át nagyobb időintervallumot. A második fejezet így kezdődik: „Wacha Imrével én is találkoztam.” És mivel ekkor

még nem világos, hogy ezek kinek a szavai, a gyanútlan olvasónak talán fel sem tűnik: voltaképp már itt kiderül, hogy az új, egyes szám első személyű elbeszélő legalábbis tisztában van az addig leírtak tartalmával, hiszen az utalás a valódi nevéen megjelenő mellékszereplő nyelvészre – mint a mondatban az „is” is mutatja – nyilvánvalóan az André Tavasról szóló előző, egyes szám harmadik személyben írt rész ismeretében történik.

A könyv egyik legnagyobb érdeme, hogy semmi tézisszerű, semmi szájbarágós nincs benne: úgy tűnik, Láng nem meglévő tételek bizonyítására szolgáló emberkísérletet kívánt végrehajtani, hanem egy nagyon rafinált módon kifundált történetet mesél el, amelynek olvastán persze ki-ki tanulságos belátásokra juthat. Éppen ezért a címet nem tartom egészen szerencsésnek: Mandeville méhes könyvével ellentétben semmiféle iskolás példázatossgot nem látok a regényben. A könyv egyáltalán nem ítélkezik, ami annál is érdekesebb, mert egy idő után bizonyossá válik, hogy az elbeszélés térbeli és időbeli síkjait váltogató regény elbeszélője maga a fiú, aki részben a saját kalandjait írja meg egyes szám első személyben, részben pedig édesapja már-már kényszeres aprólékos-sággal vezetett feljegyzéseire támaszkodik.

Amikor néhány elejtett megjegyzésből az olvasó már kénytelen felismerni az elbeszélő személyét (például a regény 216. oldalán: „És akkor André kérdésére is most lehetne válaszolni”), akkor az az egyes szám első és harmadik személyben szóló részek stiláris egysé-

gére is magyarázattal szolgál. Erre a magyarázatra szükség is van, mert a szöveg végig ugyanabban a helyenként metaforákkal és hasonlatokkal bátran élő, máshol pontos megfigyeléseket akár minimalista módon közvetítő stílusban szól. Költői képekkel gyakran természeti jelenségek leírásakor találkozhatunk: „Odakint egyre nehezebb lett a levegő, látni lehetett, ahogy megsűrűsödik. Opálos tömbök nyomultak előre.” Az apró realizisztikus megfigyelések gyakran a szereplő lelkiállapotát szemléltetik, nagyon érzékletesen: „Zavartan ücsörögtem az asztalnál. A tányérról ujjam hegyére lapítottam egy-egy morzsát. A légy eltűnt.” Az utolsó mondat különösen érdekes: bizonyos értelemben az írói minőség mércéje, hogy valaki szükség esetén tud-e rövid mondatot írni, amelyben kevés helye van az artistikumnak. „Kihűlt hányás partján hevert az arcom” – úgy érzem ugyanakkor, hogy például ezt a mondatot Láng csak úgy odaajándékozta Zsombornak, a szereplőből ugyanis nem nézem ki.

A magyarázat tehát – vagyis, hogy a fiú írja a könyv szövegét – egyben egy újabb kérdést is felvet, nevezetesen azt, hogy a félig francia fiatalember hogyan lehet képes ilyen minőségű szöveget létrehozni, még úgy is, ha tudjuk, hogy középiskolás és egyetemi éveit Magyarországon töltötte. Talán szerencsés lett volna, ha a megfelelő időben értesülünk olyan irodalmi próbálkozásáról, amely hitelesítené a túl jól sikerült mondatokat.

Ahogy végső soron Láng elbeszél, azt olyan akadályt nem ismerő természetesség jellemzi, mintha való-

sággal nem is ő fundálta volna ki a szövevényes cselekményt, és nem is ő alkotta volna meg a sok eleven karaktert, hanem mintha – remélem, nem érthető félre – másvalaki regényét mesélné el nekünk, minden nehézség nélkül, nagyon szemléletesen. Jó példa erre, ahogy a romániai történelem eseményei megjelennek a könyvben, említésszerű magától értetődőséggel, mint például a Ceausescu-rendszer idején bevezetett kis éttermi fejadagok, a falurombolási terv vagy a cigányok elleni magyarországi gyilkos támadássorozat 2008-ból és 2009-ből.

Nehéz lenne megjelölni a könyv alapkérdéseit. Szenvedély? Erkölcs? Rend? Identitás? A regény szövetében mindezeknek megvan a saját szerepük, de közben – nagyon szerencsésen – egyik a másik segédvonalává is válik. Ami talán összeköti őket, az a véletlen komponense, de a könyv ezt sem erőlteti ránk, ez inkább csak olyan keretet ad a többinek, mint a csupor a méznek.

A könyv aparegény és lélektani regény is, amellet olyan krimi, amelyben chevaline-i mézszárlás mellett további krimiszálak is vannak, ezek közül Zsombor/Étienne története a legfontosabb, de az el-tűnt aranyelet és akár a lenyelt gyémánt esete is idetartozhat. A szász alapítású, alapítótól aztán elhagyott, kitalált erdélyi falu tül-nyomórészt cigány lakossága élet-módjának bemutatása szociográfiát idéz, a cselekmény magánéleti ve-

tületének szempontjából meghatározó feltámadásjelenet viszont a mágikus realizmus kellős közepébe visz. Ez utóbbi képzetkör-be tartozik a dél-amerikai méhek mókusmajmok elleni önvédelmi támadásának leírása is, amelynek során a kaptárakból kicsapó méhek egyetlen nagy fekete felhőben egyesülnek. Ez addig gomolygott és lüktetett, míg „életnagyságú jagu-árrá formálódott”, majd ez a „jagu-árfelhő” eszelős hörgéssé fokozódó zümmögéssel elindult a majmok irányába, akik aztán zavarodott sivalkodással menekültek vissza a fák közé.

Nem tudom, mindez elég-e ahhoz, hogy az olvasó figyelmét felkeltse ez iránt a kitűnő regény iránt, de a titokzatos bűnügyből fakadó cselekmény bármelyik szálának részletes taglalása azzal a veszéllyel fenyegetne, hogy a kritika fontos pontokon fosztja meg az olvasót az első találkozás élményétől. Láng Zsolt előző regényéhez hasonlóan mindenesetre *Az emberek meséje* is számos érzékletesen megrajzolt szereplője és jelenete, leleményesen bonyolított cselekménye és harmonikus kompozíciója révén írja bele magát az olvasó emlékezetébe, valahogy – és ez tulajdonképpen nem is törvényszerű – rögtön felkeltve az érdeklődést az író következő könyve iránt is.

Láng Zsolt: *Az emberek meséje.* Budapest, 2024, Jelenkor. 492 oldal, 6299 forint.